Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 08.04.1998, sp. zn. Cpjn 82/97, ECLI:CZ:NS:1998:CPJN.82.1997.1

Číslo: 33/1998

Právní věta:

Ode dne účinnosti zákona č. 236/1995 Sb. odměna za pracovní pohotovost soudci nenáleží.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 08.04.1998

Spisová značka: Cpjn 82/97

Číslo rozhodnutí: 33

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Mzda, Pracovní pohotovost, Soudci

Předpisy: 391/1991 Sb. 236/1995 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Odůvodnění:

V rozhodovací praxi soudů není jednotný názor při posuzování právní otázky, zda soudcům okresních a krajských soudů náležela v období od 26. 10. 1995 do 23. 5. 1996 vedle platu a některých dalších náležitostí poskytovaných podle zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců, i odměna za pracovní pohotovost.

Právní názor, že odměna za pracovní pohotovost v uvedeném období soudcům nenáležela, vyslovil např. Městský soud v Praze ve věci vedené pod sp. zn. 39 Co 293/97. Dovodil, že ustanovení § 5 vyhlášky č. 100/1993 Sb., které upravovalo způsob odměňování soudců za pracovní pohotovost, bylo sice výslovně zrušeno až článkem III zákona č. 138/1996 Sb., jenž nabyl účinnosti dnem 24. 5. 1996, avšak zákon č. 236/1995 Sb. již s účinností od 26. 10. 1995 upravil „plat a další náležitosti soudců, když v § 28 stanovil, že soudci náleží jednak plat a jednak další plat, jejichž výpočet podrobně upravil, a v § 29 stanovil, že plat soudce je stanoven s přihlédnutím k případné práci přesčas“. Pracovní pohotovost není možné považovat za práci přesčas a nelze ji „posuzovat ani mimo rámec a záměr zákona o platu soudců“. Tento zákon „upravil plat soudce tak, že kromě výslovně zakotveného odměňování práce přesčas, konané v noci a v den pracovního klidu (§ 29 odst. 1, 2 zákona č. 236/1995 Sb.), je odměnou soudce za veškeré pracovní aktivity spojené s výkonem jeho funkce a

další platové nároky tak soudci nenáleží“. Protože naposled uvedená úprava je provedena zákonem, zatímco vyhláška upravující odměňování soudců za nařízenou pohotovost je předpisem nižší právní síly, a oba předpisy platily v době od 26. 10. 1995 do 23. 5. 1996, je nutno dát přednost úpravě provedené zákonem. Skutečnost, že zákonem č. 138/1996 Sb. byla ustanovení o odměňování soudců za nařízenou pohotovost zrušena až s účinností od 24. 5. 1996, považoval jen za dodatečné zpřesnění, mající za cíl odstranění možného dvojího výkladu právního předpisu.

Naproti tomu Krajský soud v Českých Budějovicích, pobočka v Táboře, pod sp. zn. 15 Co 101/97 a 15 Co 102/97 dospěl k závěru, že „sám fakt, že zákon č. 236/1995 Sb. nárok soudce na odměnu za pracovní pohotovost výslovně neupravuje, nemůže znamenat, že by tím tento nárok s účinností citovaného zákona zanikl“. Účinností zákona č. 236/1995 Sb. se ustanovení vyhlášky č. 100/1993 Sb., jež upravovala odměňování soudců za nařízenou pohotovost, nedostala do rozporu s předpisem vyšší právní síly, neboť až do účinnosti zákona č. 138/1996 Sb. (který zrušil mimo jiné i § 123 zák. práce) plynul nárok soudců na odměnu za nařízenou pracovní pohotovost z ustanovení § 123 zák. práce; oba právní předpisy (tj. zákon č. 236/1995 Sb. a zákoník práce) mají „stejnou právní sílu“ a „mohou vedle sebe obstát“. Zánik nároku na odměnu za nařízenou pracovní pohotovost nelze dovozovat ani z ustanovení § 42 odst. 2 zákona č. 236/1995 Sb. Toto ustanovení pouze řešilo otázku, od kdy náleží plat a další náležitosti podle nového právního předpisu, který nabyl účinnosti v průběhu měsíce (proto je použit termín „kalendářní měsíc“); proto mu nelze „přiznávat funkci derogační klauzule“. Tu má ve vztahu k uvedenému nároku teprve ustanovení článku III zákona č. 138/1996 Sb.

Na základě rozdílných pravomocných rozhodnutí soudů předseda Nejvyššího soudu České republiky podle ustanovení § 29 odst. 1 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích (ve znění pozdějších předpisů), navrhl občanskoprávnímu a obchodnímu kolegiu Nejvyššího soudu, aby ke správnému výkladu uvedené právní otázky zaujalo stanovisko. Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu České republiky pak ve smyslu ustanovení § 30 odst. 2 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích (ve znění pozdějších předpisů), přijalo toto stanovisko k nároku soudců okresních a krajských soudů na odměnu za pracovní pohotovost v období od 26. 10. 1995 do 23. 3. 1996:

Vztahy, vyplývající z výkonu funkce soudce, jejichž základní znaky určuje v článcích 90 až 96 zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, upravuje především zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů. Nestanoví-li něco jiného, vztahují se na ně ustanovení zákoníku práce (§ 52 odst. 1), přičemž platové poměry soudců – podle znění § 52 odst. 5 (v době do 31. 12. 1995) – upraví zvláštní zákon. Tomu, že funkce soudce je veřejnou funkcí (§ 52 odst. 1), odpovídá, že její výkon se neomezuje stanovenou pracovní dobou, ale spočívá i v činnostech konaných mimo ni.

O institutu pracovní pohotovosti (včetně jejího odměňování) zákon o soudech a soudcích nemá zvláštní ustanovení.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění účinném ku dni 15. 10. 1991, v § 95 odst. 1 stanoví – a shodně ve znění účinném ku dni 26. 10. 1995 – že pracovní pohotovost může zaměstnavatel zaměstnanci nařídit pouze v případech, za podmínek a v rozsahu stanoveném v pracovněprávním předpisu nebo v kolektivní smlouvě, což platí i pro zaměstnavatele, kteří neprovozují podnikatelskou činnost (v ostatních případech lze se zaměstnancem pracovní pohotovost dohodnout). Ustanovením § 95 odst. 2 zák. práce jsou zde uvedené orgány zmocněny stanovit pracovněprávním předpisem, v kterých případech, za jakých podmínek a v jakém rozsahu mohou organizace nařídit pracovníkům pracovní pohotovost a v jakém rozsahu se pracovní pohotovost započítává do pracovní doby. Podle ustanovení § 95 odst. 4 zák. práce se odměňování pracovní pohotovosti řídí mzdovými předpisy a kolektivními smlouvami (§ 20 odst. 2 a § 112 odst. 1).

Z citovaného znění § 95 odst. 4 zák. práce tedy vyplývá, že zákoník práce, byť počítá s tím, že

pracovní pohotovost bude odměňována, sám odměnu za ni neupravuje (na rozdíl kupř. od práce přesčas), ale svěřuje tuto úpravu mzdovým předpisům, případně kolektivním smlouvám. Subjektivní právo na odměnu za pracovní pohotovost tedy o samotné ustanovení § 95 odst. 4 zák. práce opřít nelze; je možné o něm hovořit až ve spojení s příslušným mzdovým předpisem, případně kolektivní smlouvou, jež stanoví podmínky, za nichž toto právo vzniká.

Není důvod pochybovat o tom, že takovým mzdovým předpisem – předjímaným současně pro dané právní vztahy tehdejším ustanovením § 52 odst. 5 zákona č. 335/1991 Sb. – byl od své účinnosti (15. 10. 1991) zákon č. 391/1991 Sb., o platových poměrech soudců, státních notářů, justičních a notářských čekatelů, ve znění pozdějších předpisů, neboť v § 13 stanovil, že soudcům náleží odměna za každou hodinu pracovní pohotovosti podle zvláštního předpisu. Podle poznámky 3) k uvedenému ustanovení byl tímto předpisem výnos ministerstva spravedlnosti č. j. 599/91 – pers., oznámený pod č. 131/1992 Sb., a později, od 19. 3. 1993, vyhláška č. 100/1993 Sb., o nařizování a odměňování pracovní pohotovosti soudců krajských a okresních soudů, justičních čekatelů a o nařizování pracovní pohotovosti zaměstnancům odborného aparátu krajských a okresních soudů. Podle ustanovení § 5 odst. 1,2 této vyhlášky činila výše odměny 15 resp. 25 % průměrného hodinového výdělku za každou hodinu pohotovosti mimo pracoviště a 50 resp. 100 % za každou hodinu pohotovosti na pracovišti; ustanovení § 5 odst. 4 vyslovilo zásadu, že za výkon práce v době pohotovosti přísluší soudci plat, a nepřísluší naopak odměna za pracovní pohotovost.

Nárok soudce na odměnu za uskutečněnou pracovní pohotovost tedy nebyl založen ustanovením § 95 odst. 4 zák. práce (toto ustanovení jen odměňování pracovní pohotovosti umožňovalo), ale od účinnosti zákona č. 391/1991 Sb. až jeho ustanovením § 13; zákon č. 391/1991 Sb. jím totiž stanovil, že odměna za pracovní pohotovost (za každou hodinu) soudci náleží. Na významu tohoto důsledku nemění nic okolnost, že v dalším odkázal na zvláštní předpis, jímž posléze byla vyhláška č. 100/1993 Sb.

Citovaný § 13 zákona č. 391/1991 Sb. tím určil (byť na základě § 95 odst. 4 zák. práce) pro vyhlášku č. 100/1993 Sb. rozhodující právní rámec, jímž vyjádřil jejich vzájemné – a to věcné – spojení. Oproti tomu vztah této vyhlášky a ustanovení § 123 odst. 2 písm. b), odst. 3 zák. práce ve znění účinném v době, kdy byla vydána, a § 123 zák. práce ve znění zákona č. 74/1994 Sb. (založený v nich uvedeným určením, který orgán a za jakých podmínek je povolán vydat pracovněprávní předpis o odměně za pracovní pohotovost, popřípadě o způsobu jejího nařizování) je ze své povahy jen vztahem procedurálním (zmocňovacím). Totéž platí o vazbě vyhlášky na ustanovení § 95 odst. 2 zák. práce, které se nadto odměny za pracovní pohotovost netýká, neboť se týká podmínek a rozsahu nařízení pracovní pohotovosti.

Zvláštním zákonem ve smyslu ustanovení § 52 odst. 5 zákona č. 335/1991 Sb. je i zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců, jenž nabyl účinnosti dne 26. 10. 1995 a který k tomuto dni zákon č. 391/1991 Sb. zrušil. Z jeho celkové koncepce, vyplývající zejména z § 1, § 2, § 43, jakož i z užité – zdůrazněně obecné – kategorie „náležitostí“ (rubrika části třetí zákona), je zjevné, že jeho účelem bylo upravit všechny platové složky, popřípadě všechny peněžité i jiné nároky, včetně náhradových a naturálních, které za výkon funkce soudce přísluší.

Podle ustanovení § 42 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb. představiteli a soudci, který ke dni účinnosti tohoto zákona vykonává funkci, náleží plat a další náležitosti podle tohoto zákona od prvého dne kalendářního měsíce, v němž nabývá tento zákon účinnosti; plat a další náležitosti podle dosavadních předpisů mu za tento měsíc nenáleží.

Nenáleží-li soudci plat a další náležitosti podle dosavadních předpisů za měsíc říjen 1995, nemohou mu náležet ani později.

Od 1. 10. 1995 tudíž náleží soudci plat a další náležitosti podle zákona č. 236/1995 Sb. a naopak mu nenáleží plat a další náležitosti podle dosavadních předpisů. Jelikož zákon č. 391/1991 Sb. namísto „platu a dalších náležitostí“ upravoval „platové poměry“ (§ 1), dopadá citované ustanovení § 42 odst. 2 spojením plat a další náležitosti „podle dosavadních předpisů“ – jež nadále soudci nenáleží – logicky na ty instituty dřívějšího zákona, jež tyto „platové poměry“ představují (srov. též § 43). Dopadá proto i na odměnu za pracovní pohotovost podle ustanovení § 13 tohoto zákona.

Mezi jednotlivými nároky na plat a další náležitosti zakotvenými zákonem č. 236/1995 Sb. odměna za pracovní pohotovost vyjmenována není. Zákon upravil – v § 29 odst. 1- plat za práci přesčas, čímž navázal na shodnou úpravu § 12 zrušeného zákona č. 391/1991 Sb., nenavázal však již na tento předpis (na jeho § 13) ohledně odměny za pracovní pohotovost. Zákon č. 391/1991 Sb., podle kterého soudci náležela odměna za pracovní pohotovost, byl zrušen, a zákon č. 236/1995 Sb. shodné pravidlo nezakotvil.

Byl-li zrušen zákon č. 391/1991 Sb., jenž stanovil, že odměna za pracovní pohotovost náleží (a zákon č. 236/1995 Sb. obdobnou normu neobsahuje), nemůže se aplikačně uplatnit předpis, který stanovil způsob odměňování, popřípadě výši odměny (§ 1 a § 5 vyhlášky č. 100/1993 Sb.).

Vyhlášku č. 100/1993 Sb. nelze aplikovat také proto, že sama o sobě, bez zákonného rámce ustanovení § 13 zákona č. 391/1991 Sb., není „zvláštním zákonem“, jemuž bylo ustanovením § 52 odst. 5 zákona č. 335/1991 Sb. svěřeno upravit platové poměry soudců.

Na tom nemění nic okolnost, že zákon č. 236/1995 Sb. se v zrušovacích ustanoveních vyhlášky č. 100/1993 Sb. výslovně nedotkl; postačí, že ve vztahu k jím stanovené úpravě neobstojí. Ode dne účinnosti zákona č. 236/1995 Sb. byla vyhláška aplikovatelná pouze v části, upravující nařizování pracovní pohotovosti.

Zákon č. 138/1996 Sb. tedy tím, že v článku III bod 2 vypustil v názvu vyhlášky č. 100/1993 Sb. slova „a odměňování“, v § 1 „a způsob odměňování“, a zrušil ustanovení § 5 (jež upravovalo výši odměny za pracovní pohotovosti), neučinil nic jiného, než že dovozený důsledek – v zájmu formální konzistence právního řádu – promítl do textu vyhlášky; na odměňování pracovní pohotovosti však vliv mít nemohl. Den jeho účinnosti (24. 5. 1996) je z hlediska odměňování pracovní pohotovosti soudce bezvýznamný. Vyhlášku tento zákon nezrušil a ani nemohl, neboť nařizování pracovní pohotovosti muselo zůstat upraveno.

Z uvedených důvodů ode dne účinnosti zákona č. 236/1995 Sb. odměna za pracovní pohotovost soudci nenáleží.